

SESOTHO PUO YA PELE YA TLATSETSO: PAMPIRI YA I
SESOTHO FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: Dihora tse 2½

Matshwao: 100

DITAELO HO MOHLAHLUBUWA

1. Pampiri ena e na le maqephe a 14, etsa bonnete ba hore a felletse.
 2. Pampiri ena e arotswe dikarolo tse NNE, e leng:

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO
KAROLO YA B: KAKARETSO/KGUTSUFATSO
KAROLO YA C: DITHOTHOKISO
KAROLO YA D: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO
 3. Araba dipotso kaofela.
 4. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
 5. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA.
 6. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.
-

KAROLO YA A TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A****1.1 Bala ditaba tse temeng e latelang o nto araba dipotso.****LETSATSI LA BATJHA –16 PHUPJANE 1976**

Ka laboraro wa la 16 Phupjane 1976 ho ile ha etsahala ketsahalo e ileng ya qetella e fetotse nalane ya Aforika Borwa. Ketsahalo ena e qadile ho etsahala motseng wa batho ba batsho Soweto, Gauteng mme ya qetella e fetela Langa porofenseng ya Transkei. Letsatsi lena e ne e le le tshwanang le a mang. Batswadi ba tsohile hoseng jwalo ka tlwaelo e le lehlaphahlapha ba mathela ho ya palama diterene, ditekesi le dibese ho ya mesebetsing. Baithuti le bona feela jwalo, ntle le ba neng ba tseba lenane la letsatsi leo, ba ne ba matha hore ba se fihle ka morao ha nako dikolong tsa bona.

Baithuti ba dikolo tse phahameng jwalo ka Naledi High, Morris Isaacson, Matseke, Musi le Sekanontwana ba ile ba hwanta mme ba kena dikolong tsohle ba ntsha baithuti hore bohle re hwantele lebaleng la dipapadi la Orlando moo re neng re ilo mamela dibui tsa baithuti ho tswa mokgatlong wa baithuti o neng o bitswa SRC ka bokgutswane. Puo ya ketapele ena e ne e le ho re hlaha lesedi ka mano a mmuso wa kgethollo oo o neng o batla ho re qobella hore re ithute dithuto tse ngata tsa sekolong ka puo ya Afrikaanse. Tseleng ho ne ho rena kgotso. Re ne re bina pina tse se nang ntwana ka hare jwalo ka "*Senzeni na?*". Ho ne ho se moithuti le ya mong ya neng a tshwere sebetsa kapa lona lejwe.

Ho bonahala hantle hore ketapele ya rona e ne e ikemiseditse letsatsi lena. Lebaka le etsang ke bolelele jwalo, ke diphousetara tse neng di ngotswe ka makgethe le puo e sa hlohlontsheng ditsebe. Diphousetara di ne di ngotswe ka mantswe a sejahlapa a reng "*down with Afrikaans down*". Kaofela ha rona re ne re apere moaparo wa dikolo ka ho fapana. Dikebekwa di ne di le siyo mohwantong ona.

Mapolesa a ile a leka ho re thiba empa rona ra tswela pele ka mohwanto. Se ileng sa makatsa lefatshe ke ha mapolesa a qala ho re thunya. Ho thunyeng hoo ha bona ho ile ha hlokahala baithuti ba bangata. Sena se ile sa re makatsa le ho feta re le baithuti. Re ile ra qala ho thonaka majwe mme ra a sebedisa ho itwanela. Boholo ba ketapele ya rona bo ile ba tshwarwa ka nako eo re neng re ipelaetsa, ha ba bang ba ile ba latwa mahaeng a bona bosiu ba tsatsi leo.

Ka ha re ne re tletse mebala ya Soweto, haholo Orlando West mme sethunya se kgabola, ha ho motho ya ka hlapanyang hore ke mang ya ileng a bolawa pele. Baqolotsi ba ditaba ba akgang mofu Alf Khumalo ba dumela hore Hector Pieterse ke yena moithuti wa pele wa ho bolawa mohla monene.

Tseleng ya rona ho kgutlela mahaeng re ne re utlwile bohloko mme re na le moyo wa boiphethetso. Kaekae lekeisheneng la White City, lekgowa le neng le sebeletsa Mmasepala le ile la ba madimabe la bolawa. Meaho yohle eo re neng re tseba hore ke ya mmuso e ile ya thujwa le ho tjheswa. Meaho eo e ne e akaretsa diofisi tsa Mmasepala, mebaraka ya mmuso, dibara (moo ho neng ho rekiswa jwala) jj. Seo ke se ratileng tsatsing leo ke hore baithuti ha ba ka ba thuba le ho tjhesa dikolo, dipetlele le dilaeborare.

[E qapuwe le ho ngolwa ke A. Selibe]

- 1.1.1 Na batswadi ba ne ba tseba se neng se tlo etsahala tsatsing leo? Hobaneng o realo? (2)
- 1.1.2 Na ketsahalo ee e etsahetse porofenseng e le nngwe feela? Hobaneng o realo? (2)
- 1.1.3 Fana ka mabitso a dikolo tse pedi feela tse ileng tsa kena mohwantong. (2)
- 1.1.4 Matshweletshwele ana a baithuti a ne a ilo kopana kae? (1)
- 1.1.5 Fana ka ntlha ho tswa temeng e bontshang hore mohwanto ona o ne o tletse kgotso. (1)
- 1.1.6 Fana ka mefuta e mmedi ya dipalangwa e neng e sebediswa ke batswadi tsatsing la boipelaetso ho ya mesebetsing. (2)
- 1.1.7 Ha o ne o le ya ikarabelang sepoleseng na o ne o tla qhala boipelaetso boo jwang? (1)
- 1.1.8 Ke ntho efe e bontshang hore bahlophisi ba mohwanto ona ba ne ba ikemiseditse? (1)
- 1.1.9 Ke ketsahalo efe e makaditseng lefatshe? (1)
- 1.1.10 Baithuti ba entseng ka mora ketsahalo ya mapolesa? (1)
- 1.1.11 Ho ya ka baqolotsi ba ditaba ke moithuti ofe ya bolailweng pele? (1)
- 1.1.12 Na ke batho ba batsho feela ba bolailweng ka tsatsi leo? Hobaneng o realo? (2)
- 1.1.13 Ke sefe seo mongodi a se ratileng ka baithuti ka letsatsi la 16 Phupjane 1976? (2)
- 1.1.14 Ka letsatsi la ketsahalo ena ho ile ha tjheswa le ho thujwa eng? Fana ka karabo e le nngwe feela. (1)

[20]

TEMA YA B

1.2 Boha le ho bala papatso e latelang o nto araba dipotso.

[E fumanwe inthaneteng, ya hlophiswa ke A. Selibe]

- 1.2.1 Ke sehlahiswa sefe se bapatswang papatsong e ka hodimo? (1)
- 1.2.2 Mantswe "**hona jwale, mona feela!**" a na le bohlokwa bofe papatsong ena? (2)
- 1.2.3 Phapano ke efe mahareng ha kgwebo ya **Game** le **CELL ©**? (2)
- 1.2.4 Na papatso e ka hodimo e reretswe batho ba itseng? Hobaneng o realo? (2)
- 1.2.5 Hobaneng ha mongodi wa papatso ee a sebedisitse mantswe: dikgwedi tse 24 ho na le hore a sebedise dilemo tse pedi? (2)
- 1.2.6 Ngola theko ya sehlahiswa sena ka mantswe. (1)

[10]

30 matshwao

KAROLO YA B KAKARETSO/KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala mme o akaretse/kgutsufatse ditaba tsa tema e ka tlase ka dintlha tse HLANO.

DITAELO

1. Ngola dipolelo tse HLANO, tse phethahetseng. Palo ya mantswa e be 70.
2. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho ya ho 5.
3. Ngola ntlha E LE NNGWE feela polelong ka nngwe.
4. Ngola ka mantswa a hao.
5. Qetellong ya kgutsufatso/kakaretso ya hao, ngola palo ya mantswa ao o a sebedisitseng ka masakaneng.

Saeketele ya kgwebo Afrika Borwa

Dinaha kaofela di angwa ke dikgato tse nne tsa paterone ya moruo. Re na le dikgato tse na: ya riseshene e bolelang hore kgolo moruong wa naha e a fokola. Batho ba lahlehelwa ke mesebetsi, theko ya dijo, thepa, ditshebeletso le tsona di a nyoloha, mme ho thata ho di lefella. Afrika Borwa e bile le boitemohelo ba sena ka selemo sa 2002. Basebetsi ba ile ba lahlehelwa ke mesebetsi, theko ya mafura a makoloi ya nyoloha, theko ya dijo ya phahama ka sekgahla se nyarosang. Batho ba bolawa ke tla.

Kgato e latelang e bitswa ya kगतello, e leng moo moruo wa naha o theohang ka ho fetisisa. Baahi ba fellwa ke tshepo ya bokamoso ba moruo. Dikgwebo ha di fumane phaello kaha bareki ba sa ikemisetsa ho sebedisa tjehelete eo ba nang le yona. Motho ka mong o boulella tjehelete eo a nang le yona.

Kgato ya boraro ke eo ho bonahalang moruo wa naha o nkang mothinya osele. Moruo mona o a nyoloha. Ena ke nako eo mmuso wa naha o lokelang ho ba le seabo kgolong ya moruo ka ho ba le maano a ntlafaditsweng le tshai e ntle temong.

Kgato ya ho qetela ke ya ho atleha, mona ke moo moruo o holang le ho ntlafala ka potlako. Ho thehwa dikgwebo tse ntjha, baahi ba fumana mesebetsi, phaello e a hola mme basebetsi ba fumana meputso e bonahalang. Batho ba kgona ho sebedisa tjehelete ya bona ka bolokolohi ntle le tshabo ya letho.

[E qotswitwe bukeng *Monate wa Puo* – D. F. Motaung, et al]

10 matshwao

KAROLO YA C DITHOTHOKISO**POTSO YA 3**

3.1 Thothokiso e so bonweng.

Bala thothokiso e latelang o nto araba dipotso.

SELEMO SA 1976 – T. LEBALLO

- 1 Ha thwasa selemo sa ditsietsi, mahlomola;
- 2 Ha thwasa kgwedi ya Phupjane, pakamahlomola;
- 3 Lemo sa ho kgaba ka ditlokotsi, mathata;
- 4 Lemo sa ho phedisa batho ka thata,

- 5 Fifing la bosiu ha utwahala seboko;
- 6 Fifing la bosiu ha utwahala dillo;
- 7 Batho ba hlobaela ba hloka boroko;
- 8 Batho ba hlobaetswa ke mohoo, sello.

- 9 Fifing la bonkantjana thunya tsa kgabola;
- 10 Fifing la bosiu kanono tsa kgaruma,
- 11 Banna, basadi le bana ba phatlalla;
- 12 Banna, basadi le bana ba rapalla.

- 13 Thoteng ha utlwahala lepatlapatla;
- 14 Modumo wa dithunya lethwathwarathwara;
- 15 Jo! Po! Batho ra wa mofela,
- 16 Ba wa mofela tjhaba sa fela.

- 17 Thota tsa ntshofala tsa silafala;
- 18 Thota tsa silafatswa ke topo tsa batho;
- 19 Madi a phalla sa dinokana;
- 20 Madi a phalla sa melatswana.

- 3.1.1 Ke phetapheto efe e sebedisitsweng moleng wa pele? Hobaneng sethohokisi se sebedisitse setaele sena? (2)
- 3.1.2 Phetapheto e sebedisitsweng qalong ya mela 1 le 2 e bitswang? (1)
- 3.1.3 Lentswe **lemo** meleng ya 3 le 4 le kgutsufaditswe. Sethothokisi se sebedisitse setaele sefe lentsweng lena? Mosebetsi wa setaele sena ke ofe? (2)
- 3.1.4 Ke karaburetso ya mofuta ofe e fumanwang moleng wa 17 le 18? (1)
- 3.1.5 Ke mokgabiso ofe o fumanwang meleng ya 19 le 20? (1)
- 3.1.6 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 3.1.7 E se e le dilemo tse kae jwale lemong sena ditaba tsa thothokiso ena di etsahetse? (1)

[10]

3.2 Bala thothokisiso e latelang o nto araba dipotso.

BO SE BO FIHLILE – T. J. MAHAPA

- 1 Ha mangole a se a hana ho o pepa,
 2 Mosebetsing o se o lokelwa ke pentjhene,
 3 Se ipotse dipotso,
 4 Bo se bo fihlile.
- 5 Ha mmele o se o hana ho otloloha,
 6 Molamung o rata ho ikokotlela,
 7 Amohela feela ngwaneso,
 8 Ka sekgahla bo se bo fihlile.
- 9 Ha mahlaba a se a fetohile metswalle,
 10 Dingaka o di tsamaya letoto,
 11 Ke tsa Mmopi tseo diketso, di amohele,
 12 Bo se bo fihlile.
- 13 Hlooho ha e fetoha e pudufala,
 14 Mahlong dinama di repha di keketla,
 15 Meno a se a kumeha a foforeha,
 16 Tseba hle ngwaneso, bo se bo fihlile.
- 17 E bo, bo se bo fihlile ngwaneso,
 18 Le kelello ha e sa tshwara,
 19 Tsa metsotswana diketso e a di latola,
 20 E di latola tjee ka ngwana leseaqheme.
- 21 Amohela hle, bo se bo fihlile,
 22 Diphateng ha o sa tsoha,
 23 Batho ba se ba o bitsa moloi,
 24 Ba re kgale o di bona.

- 3.2.1 Mongodi o bolelang moleng wa 13? (2)
- 3.2.2 Ke setaele sefe se sebedisitsweng meleng ya 4 le 12? Bohlokwa ba setaele sena ke bofe? (2)
- 3.2.3 Kgetha mokgabisopuo o sebedisitsweng meleng ya 1 le 9 dikarabong tse ka tlase:
- A Onomatopia
 B Pheteletso
 C Tshwantshanyo
 D Mothofatso (1)
- 3.2.4 Ke thuto efe eo sethothokisi se re rutang ka thothokiso ee? (2)

[7]

3.3 Boela o bale thothokiso e latelang o nto araba dipotso.

MMADIBERWANE – T. LEBALLO

1 Thabadimahlwa ha morena Mafafa,
 2 Thaba di mehodi habo kgotso le nala,
 3 Ho ne ho le teng pabala ya mosadi,
 4 Mahlo a le bophatswana ba lehodi,
 5 Meno a le bosowana e le phophi ya lebese,
 6 Nko e tjhorile jwalo ka nale ya motjhini.

7 Mosadi eo ka lebitso ke Mmadiberwane,
 8 Motho e le sentebale nonyana ya lewatle,
 9 Motho e le setshwana se moropotsana,
 10 Theka e ka la mmamodukule,
 11 Ngwana a rafohile a tshabile lefatshe,
 12 Ngwana e le seilatsatsi wa tshomong.

13 Mmadiberwane e ne e se seapallwa,
 14 E ne e se potele e kgwathwang ka lehlaka,
 15 O ne a tshajwa ke bana le ke bomma bona,
 16 A tshajwa ke basadi le banna ba bona,
 17 Mosadi a mo tlole hodimo,
 18 Monna a mo diha a mo kotsame hodimo.

19 Ruri bitsolebe ke seromo,
 20 Ha eba ke lefutso o ne a feteletse,
 21 Hoba o ne a sa tswa tseleng empa a feteletse,
 22 Mekgwa le diketso di ne di mo paka,
 23 Dipuo le metsamao di ne di mo hlalosa,
 24 Hore enwa ha se mosadi ke torobetshe.

- 3.3.1 Thothokiso ena ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 3.3.2 Sethothokisi se sebedisitse mokgabiso ofe molathothokisong wa 5? (1)
- 3.3.3 Ke mokgabiso ofe o sebedisitsweng mantsweng ana: **nko e tjhorile jwale ka nale ya motjhini?** (1)
- 3.3.4 Ke bonono bofe bo fumanwang qalong ya mola wa 10? Bohlokwa ba bonono bona ke bofe? (2)
- 3.3.5 Fana ka molathothokiso moo sethothokisi se sebedisitseng lepata temeng ya 4. (1)

[7]

3.4 Bala thothokiso e latelang o nto araba dipotso.

DITEBOHO – R. M. Ramathe

- 1 Diteboho ho ngwana Jeso,
- 2 Diteboho tsa thapelo ho Modimo,
- 3 Diteboho tsa moya maikutlo ho Mma Jeso,
- 4 Diteboho tsa kgotso le pako ho Modimo,
- 5 Mokgathaleng wa bohetene botiabolose diheleng,
- 6 O sitwa ho ikoba le hoja mokoka lebelo a di fumane,
- 7 O sitwa ho ikoba le ha dintho di le madulong,
- 8 Ruri motho o sitwa le ho leboha metsuntsunyane
- 9 O ikgakanya le thuso e molemo,
- 10 O mathela dingakeng ho batla thuso,
- 11 Empa o lebala thuso ya mathomo,
- 12 Motho o sitwa ho dumela le ho leboha Mmuso,
- 13 O lebala mohlodi wa thuso thuto,
- 14 Empa diteboho tsa tshepo le lerato.

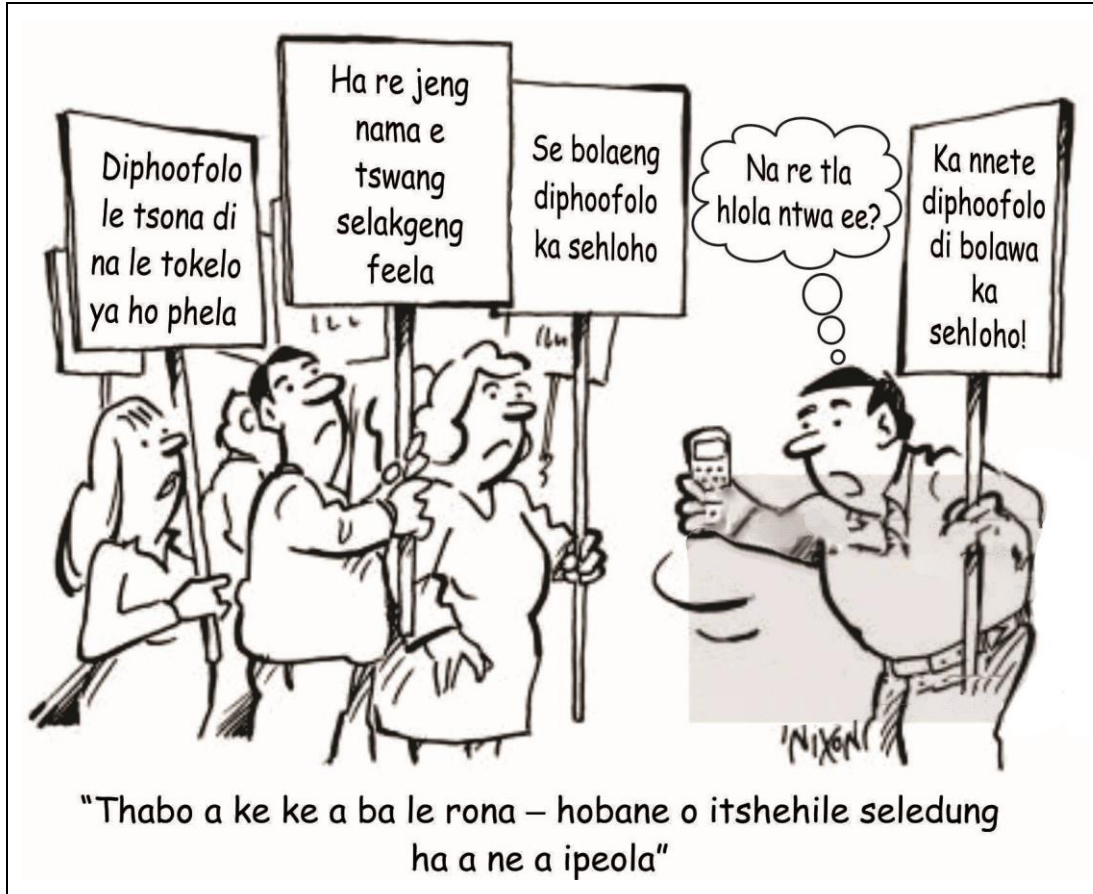
- 3.4.1 Ke thuto efe eo sethothokisi se re rutang yona ka thothokiso ena? (2)
- 3.4.2 Ke bonono bofe bo sebedisitsweng qetellong ya mola wa 8? Hobaneng ho sebedisitswe bonono bona? (2)
- 3.4.3 Mosebetsi wa bonono bo qalong ya mela ya 6 le 7 ke bofe? (1)
- 3.4.4 Kgetha sehlo sa sethothokisi ho tloha moleng wa 1 ho ya ho wa 5 dikarabong tse ka tlase:
- A ho utlwa bohloko
- B ho leboha
- C ho kgotsofala
- D ho sarelwa

(1)
[6]**30 matshwao**

KAROLO YA D THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 4

Boha le ho bala khathunu e latelang o nto araba dipotso.

[E hlophisitswe le ho fetoletswa ho tswa inthaneteng ke A. Selibe]

- 4.1 Ketsahalo e etsahalang ka hodimo e bitswang? (1)
- 4.2 Ketsahalo e ka hodimo e etsahetse kgale kapa mehleng ya kajeno? Tshehetsa karabo ya hao ka seo o se bonang. (2)
- 4.3 Na batho ba khathunung ba thabile kapa ba halefile? Tiisa karabo ya hao ka seo o se bonang. (2)
- 4.4 Na ho na le ntho e tshehisang/motlae khathunung e ka hodimo? Fana ka motlae oo. (2)
- 4.5 Motho ya emeng a le mong o bua le mang? Hobaneng o realo? (2)
- 4.6 Ngola polelo e latelang e le temekisong ya tumelo:
Thabo a ke ke a ba le rona. (1)
- 4.7 Fana ka molaetsa wa khathunu ena. (2)

[12]

POTSO YA 5 TEMA E NGOTSWENG/PROSA

Bala puisano e latelang o nto araba dipotso.

MATHATA NAHENG YA RONA

Moferefere: Komoreiti ke nyaroswa ke ho utsuwa ha tjelete ya setjhaba ke matona ao re a kgethileng.

Moloi: Nna yena pelo ya ka e re tlepe! ha ke bona dikonteraka di abelwa metswalle le maloko a matona a mmuso.

Moferefere: Mmuso ona o bodile. Re lokela ho thuba le ho tjhesa meaho ya mmuso hobane mmuso o utlwa ka letlalo.

Moloi: Ha re ilo bua le baahi, re tshwanela ho etsa ho hong.

Moferefere: Bomme le bontate ba rona ba ba kgethile mme ba bapala ka bona. Ba hlokahetse ba ntse ba hlophihile. Jwale le rona re ntse re kolla ntshi hanong.

Moloi: Taba eo ke sa e rateng ke ha bana ba rona ba Basotho ba tingwa menyetla ya ho fumana mesebetsi kgwebong tse kgolo.

Moferefere: Tharollo ya mathata a Aforika Borwa ke kgetho ya mopresidente wa mosadi.

Moloi: Ho a tshwana monna kapa mosadi, ho tla nne ho dule ho le jwalo.

[E ngotswe ke A. Selibe]

5.1 Na polelo e latelang ke ntlha kapa mohopolo? Tiisa karabo ya hao.

Tharollo ya mathata a Aforika Borwa ke kgetho ya mopresidente wa mosadi. (2)

5.2 Fana ka mabitso a hlalotswang ke dipolelo tse latelang:

5.2.1 Ho utsuwa ha tjelete ya setjhaba ke matona. (1)

5.2.2 Batho ba dulang mmoho motseng o le mong. (1)

5.3 Maikutlo a Moloi ke a jwang ha a re **monna kapa mosadi ho tla nne ho tshwane**.

Kgetha karabo ho tse ngotsweng ka tlase:

A O kgotsofetse.

B Ha a na tshepo.

C Ha a kgotsofala.

D O na le tshepo. (1)

5.4 Sebedisa lentswe **bana** ka moelelo o fapaneng le ka moo le sebedisitsweng ka ona puisanong e ka hodimo. (2)

5.5 Lentswe tlepe! puisanong e ka hodimo le bolelang? (1)

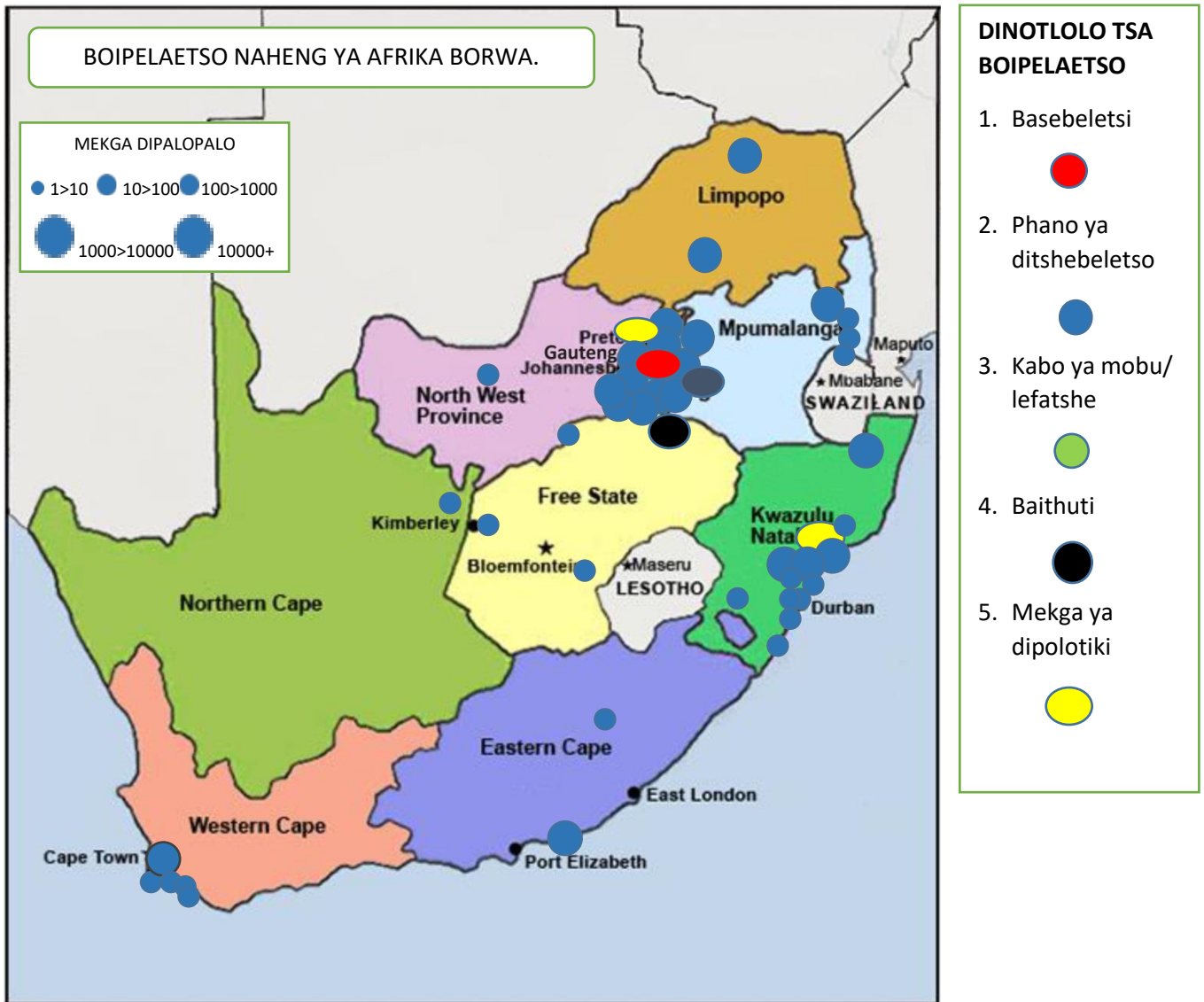
5.6 Leadingwa **khomoreiti** qalong ya puisano le sebediswa ke batho ba:

- A sebetsang haholo.
- B rapelang dikerekeng.
- C mekgeng ya dipolotiki.
- D sebetsang mmoho.

(1)
[9]

POTSO YA 6

Boha mmapa o latelang, o nto araba dipotso tse tla latela.

[E qotsitse ya lokiswa ho tswa inthaneteng]

- 6.1 Ho ya ka mmapa o ka hodimo ke porofense efe e bileng le boipelaetso ba baithuti? (1)
- 6.2 Hobaneng boipelaetso ba basebeletsi bo etsahala porofenseng e le nngwe feela? Lebitso la porofense eo ke lefe? (3)
- 6.3 Ke boipelaetso bofe bo hlahellang diporofenseng kaofela? Fana ka mohlala o le mong wa tletlebo ya boipelaetsong bona. (2)
- 6.4 Baipelaetsi ba bolelang ha bare ba tletleba ka kabo ya mobu. (2)

6.5 Kgetha karabo e sa nepahalang dikarabong tse ka tlase.

Hangata ditletlebo tsa basebelets'i di kenyeletsa:

- A tokoloho
- B moputso
- C tshwaro e mpe ke bahiri
- D leeme la bong

(1)

[9]

30 matshwao

Matshwao kaofela: 100